

Konfüçyüsçülük'teki Tian kavramının incelenmesi

Hasan Gönder*

Özet

Tian (天), cennet için kullanılmış en eski Çin terimlerinden birisidir ve Çin mitolojisi, felsefesi ve dini için önemli bir kavramdır. Çin kültürü ve dininin iç yüzünü öğrenmek için, Tian kavramının çok iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Tian kavramının kökeni hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı uzmanlar ve akademisyenler Tian'ın Shang Hanedanlığına dayandığını iddia etmişlerdir fakat bu iddialarını kanıtlayamadılar. Tian kavramının kökeni henüz bilinmese de uzun yıllar Çin kültürünü derinden etkilemiştir. Bugün bile Tian'ın izleri Çin toplumunda görülmektedir.

Bu yazıda Tian kavramının Çin hanedanlığı dönemlerindeki gelişimi incelenecektir. Bunun yanında, Tian kavramının Çin kültürü ve dinlerindeki öneminden söz edilecektir.

Bu çalışma, Konfüçyüsçülük'teki Tian kavramını anlamak ve daha iyi kavranmasını sağlamak için hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Tian, cennet, Çin, Konfüçyüs, Konfüçyüsçülük

Investigation of the concept of Tian in Confucianism

Abstract

Tian (天) is one of the oldest Chinese terms for heaven and a key concept in Chinese mythology, philosophy, and religion. It is really important to understand the concept of Tian if wish to insight into Chinese culture and religions. Although some experts and scholars have claimed that the concept of Tian dates back to Shang Dynasty, they have not been able to prove their claims. In spite of the root of the Tian has not been known yet, it has deeply influenced Chinese culture for many years. Even today, the traces of Tian can be seen in Chinese society.

In this paper I shall examine the evolution of Tian in the Chinese dynasty periods. Besides, I shall explain the importance of Tian in Chinese culture and religions.

This study is designed to provide a better understanding of the concept of Tian in Confucianism.

Keywords: Tian, heaven, China, Confucius, Confucianism

Giriş

Konfüçyüsçülük儒家, Konfüçyüs tarafından kurulan ve öğrencisi Mencius tarafından geliştirilen felsefi ve etik öğretiler sistemidir. Ahlâk, sosyal, politik, felsefi ve dini düşüncelerden oluşan karmaşık bir sistemdir ve Doğu Asya'nın kültürü ve tarihi üzerine büyük katkı ve etkisi olmuştur. Vu-Ti (MÖ 140-87) zamanından 1912 yılına kadar devletin resmi dini olarak kabul edilmiştir. Bu düşünce sisteminin kurucusu Konfüçyüs (MÖ 551- 479) adındaki bir filozoftur. Şantung eyaletinde doğmuş ve orada ölmüştür. O zamandan beri eyalet Çinliler tarafından kutsal sayılmaktadır. Bütün hayatı boyunca insanları iyiye, doğruya ve şerefli bir şekilde yaşamaya yönlendiren, inandığı prensipleri yaymaya çalışan Konfüçyüs, hiçbir zaman Lao-Tseu¹ gibi ilahi bir kuvvetin elçisi olduğunu iddia etmemiştir. Tüm sözlerinde ve eserlerinde dünyevi şeyleri

* Fudan Üniversitesi, Sosyal Gelişim ve Kamu Politikası Enstitüsü, e-posta: hasangonder001@gmail.com

vurgulamasına rağmen, insanlar onu Tian ile bağdaştırıp, kutsallaştırmıştır (Littlejohn, 2010).

Konfüçyüs, cenneti (Tian) iyiliğin en iyi kaynağı olarak onurlandırdı:

Usta, “İmparator Yao’nun egemenliği gerçekten de büyüktü, ne kadar ihtişamlıydı! Yalnızca cennet bu kadar büyük ve yalnızca İmparator Yao buna muktedir olabilirdi. Onun erdemi ne kadar da büyüktü! İnsanlar onun için bir isim bulamazlardı. Başardığı eserlerde ne kadar da görkemliydi! Şefkatle uyguladığı zarif düzenlemelerde ne kadar da ihtişamlıydı!” dedi (Legge, 1893: 214).

Tian kavramı ilk olarak terminolojik açıdan incelenecektir. Tian kavramı genellikle Türkçeye cennet veya gökyüzü olarak çevrilmektedir. Ancak, filolojik olarak “büyük bir”, “büyük bütün” anlamına gelmektedir. Tian (天), Konfüçyüsçülük için kilit bir kavramdır. Aynı zamanda Tian, Çin dinleri ve felsefelerindeki gerçekliğin, kozmosun ve doğanın kaynağını gösterir. Taocular için Tao ne demekse, Konfüçyüsçüler için de Tian aynı önemi taşımaktadır (Littlejohn, 2010: 35-36). Tian ayrıca, Hindu² ve Vedik geleneklerindeki³ brahma rahibiyle de karşılaştırılabilir (Adler, 2014: 10).

Tian kavramının tarihsel gelişimi

Sinoloji alanında çalışma yapan akademisyenler Tian’ın Shang panteonunun⁴ bir parçası olup-olmadığını tartışmaya devam etmektedir. Birçoğu, Tian’ın en eski kayıtlardan bu yana Çin inançlarının bir parçası olduğunu varsaymaktadır. Onlar Tian sözcüğünün doğrudan Shang yazıtlarında kullanılmadığını, ancak o dönemde kullanılan Tian adlı sözcükler olduğunu iddia etmektedirler. Böylelikle Tian kavramının Shang Hanedanlığı döneminde de kullanıldığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca Sun Haibo, Shang yazıtlarında on iki tane karakterin Tian’a atıfta bulunduğunu iddia etti. Devamında Jin Xianghong, Sun’ın listesine ek dokuz tane daha karakter daha bulunduğunu öne sürse de, iddialarını kanıtlayamamışlardır. Adı geçen bilim adamları bu örneklerin Tian’a atıfta bulunduğunu iddia ederken; Dong Zuobin, Qi Sihe ve Chen Mengjia gibi isimlerin olduğu diğer akademisyenler, Herrlee Creel’e katılarak Tian’ın Shang metinlerinde hiçbir zaman ortaya çıkmadığını savunmuşlardır (Creel, 1970: 496).

Ünlü Sinolog⁵ Herrlee Creel, “Tian’ın kökeni” üzerine yaptığı kapsamlı çalışmada şunları vurgulamıştır:

Tüm Çinliler tarafından üç bin yıl boyunca Tian’ın 天 en büyük tanrı olarak görüldüğüne ve yine bu aynı tanrının Ti 帝 veya Shang Ti 上帝 olarak da adlandırıldığına inanılıyordu. Ancak günümüzde mevcut olan yeni malzemelerin Shang yazıtları üzerinde kullanılabilmesi ile birlikte durumun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır. Görünen o ki, Tian kavramı Shang yazıtlarında hiç kullanılmadı ve Ti veya Shang Ti de Tian yerine kullanılmamıştır. Tian kavramı ilk kez Zhou Hanedanlığında ortaya çıkmıştır ve görünüşe göre Tian bir Zhou tanrısıydı. Zhou Hanedanlığının fethedilmesinden sonra, nasıl Romalılar; Yunan tanrısı Zeus’u Jupiter ile özdeşleştirdiler, Tian ise Shang Ti ile özdeşleştirilmiştir. (Creel, 1970: 497-506)

Yapılmış olan araştırmalar ve kazı çalışmaları da Herrlee Creel’i doğrular niteliktedir. Shang döneminden kalan kitabeler ve metinler incelenmiş ve içinde Tian geçen herhangi bir karakter ile karşılaşılmamıştır (Eno, 2008: 41-102). Her ne kadar Haibo ve Xianghong gibi bazı araştırmacılar Shang Hanedanlığı döneminde Tian’ın var olduğunu iddia etseler de, bu iddialarını kanıtlayamamışlardır.

Burada belirtilmesi gereken en önemli nokta; Tian'ın Zhou döneminde metafizik ve dini bir düşünce olarak başladığıdır.

Tian, Zhou Hanedanlığı döneminde Çin dinselliğinin merkezindeydi. Zhou Dükü tarafından kurulan bir kavram olan Tianming 天命 (Cennet Fermanı) kavramıyla bağlantılıydı. Bu fermanın imparatora hükmetme hakkını vermiş olduğuna inanılıyordu. Zhou Hanedanlığı, Shang Hanedanlığının yıkılmasından sonra Cennet'in kendisine Shang Hanedanlığı üzerinde bir tür ahlaki otorite vermiş olduğunu söyleyerek kendi otoritelerini meşrulaştırmıştır (Creel, 1953: 28-32). İmparator, Cennet'in oğlu olarak bilirdi ve imparator ile Tian arasında bir bağlantı olduğuna inanılırdı. Bu çok özel bir bağlantıydı ve imparator aracılığıyla Tian'ın isteğinin uygulanıldığına inanılırdı (Feng, 2006: 93).

Zhou Hanedanlığında hem imparator hem de Tian etik açıdan iyi olan her şeyle eş anlamlı hale gelmiştir. Zhou Hanedanının muazzam serveti ve gücü, insanların imparator ve Tian merkezli bu dindarlığa güvenmelerine imkân tanımıştır. Fakat Zhou Hanedanlığının gücünü kaybetmeye başlamasıyla birlikte, Tian'ın imajı da güç kaybetmiştir (Watson, 1989).

Duruma bağlı olarak Tian farklı anlamlara sahipti. Yaygın olarak yüce bir tanrı anlamına geldiği gibi, Tian ayrıca, Cennet'in her şeyin üstünde olduğunu ve her şeyin Cennet tarafından kontrol edildiğini dikte eden bir tür kadere veya ilahiliğe de atıfta bulunuyordu.

Konfüçyüs, Zhou Hanedanlığında Tian üzerine doktrin öğreten en önemli düşünürlerden birisidir (Creel, 1960). Konfüçyüs, Tian ile yakın bağlantı içinde olan Cennet Fermanını⁶ çok iyi anlamış olduğuna inanıyordu ve Cennet'in koruyuculuğuna ve gücüne olan inancı tamdı. Kendi seçmelerinde şöyle söylemiştir:

“Cennet içimde bir erdem üretti; Huan Tui⁷ bana ne yapabilir? Ancak bu kültürün yok olmaması Cennetin isteği ise Kuang⁸ halkı bana ne yapabilir?” Ne zaman yapmadığı bir şeyi yapmış olmakla suçlansa, cennetin masumiyetine şahitlik etmesi için ant içerdi. “Eğer yanlış bir şey söylemiş veya yapmışsam, cennet beni yüzüstü bıraksın.” Onun bazı sözleri bir antropomorfik tanrının olası bir inancı gösteriyor gibi görünse de, esasında cennetin kurallar veya doğa ile özdeşleşmiş, kişisel olmayan bir güç olduğu fikrini desteklemektedir (Chan, 1963: 22, 23).

Han Hanedanlığı döneminde Tian sıklıkla kullanılmıştır. Tian, daha önceki anlamlarının çoğunu korusa da bazı tanım ve kullanımları değişime uğramış ve yeni anlamlar kazanmıştır. Han yazıtlarından da anlaşılacağı üzere, Tian hâlâ “gökyüzü”nün tanımlarını, geniş bir gökyüzü ya da insancıl-olmayan bir tanrısallığı anlamlarını korumuş; bununla birlikte, yeni bir kavram olarak fiziksel⁹ bir gökyüzü anlamında da kullanılmıştır. Örneğin; bu kavrama göre Cennet dokuz bölge ve 9999 bağlantı noktasına sahiptir. Dünyadan 150.000 li¹⁰ uzaktadır. Beş gezegen, sekiz rüzgâr ve yirmi sekiz yıldız kümesi vardır (Major, 1993: 68).

Ayrıca, Huainanzi'ye¹¹ baktığımızda; Tian'ın tek bir tanımı olmadığını, özellikle bazı bölümlerinde Tian'ın aynı günümüzdeki cennet gibi tanımlandığını göreceğiz. Diğer bölümlerine baktığımız zaman ise cennet; imparator, imparatoriçe ve cariyeler için saray ve bahçeler ile birlikte bir tür kutsal imparatorluk metropolü olarak tanımlanmıştır (Major, 1993: 82).

Tang Hanedanlığı döneminde, Tian daha da sık kullanılmaya başlanmış ve işlevi genişlemiştir. Ancak, orijinal tanımlarından bazılarını bir ölçüde kaybederek, yeni anlamlar kazanmıştır. Yine de bu dönemdeki kullanımlarda Tian, antropomorfik

olmayan büyük bir tanrı anlamına gelebilir, ancak bu kullanım zamanla azalmıştır (Chang, 1989).

En yaygın anlamlarından biri, günümüz insanların ilahi, manevî veya ölümlerin bulunduğu bir cennet hayal etme eğiliminde oldukları “Cennet” idi. Fakat Tang Hanedanlığı döneminde çeşitli dinler olması nedeniyle, sadece bir Tian (cennet) yoktu. Bunun yerine, çoğu din ve mezhebin kendi ideal cennetleri vardı (Ebrey and Gregory, 1993).

Ayrıca bu dönemde Tian, göksel veya ilahi bir anlam içerdiği için başka isimlerin bir parçası olarak da kullanıldı. Sayısız manastır ve birçok dini okul Tian kelimesini içeriyordu. Örneğin: Tianzhu Manastırı ve Tiantai Okulu (Ch'en, 1973: 135). Birçok manastır ve okul Tian'ı isimlerinde kullanmasına rağmen, aralarında hiçbir bağlantı yoktur. Belki de cennetin inanç sistemlerindeki önemi nedeniyle Tian ile kendilerini ilişkilendirmek istemişlerdir.

Sonuç

Tian kavramı, cennete veya başka ilahi ilişkilere atıfta bulunur. Diğer kültürlerde olduğu gibi Çin'in tanrı anlayışı da bir sözcükle ifade edilemeyecek kadar karmaşıktır. Bu terim genellikle “cennet” olarak tercüme edilmesine rağmen, tarih boyunca çeşitli anlamlara sahip olmuştur.

Yukarıda görüleceği üzere, Tian'ın kökeni ve anlamı tartışmalıdır. Bazı bilim adamları, Tian'ın kökeninin Shang Hanedanlığından geldiğini iddia etmesine rağmen, diğerleri Shang yazıtlarında Tian ile ilgili tek bir kelimeye bile rastlanılmadığını ve Tian'ın kökeninin Zhou döneminden geldiğini iddia etmişlerdir. Yapılmış olan araştırmalar ve kazı çalışmaları sonucunda Tian'ın Shang hanedanlığı döneminden gelmediği bilinmektedir.

Bu kavram bağlama ve zamana göre anlam bakımından çeşitlilik göstermiştir. Belki de bu anlam çeşitliliği Tian'ın kullanımının şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamıştır.

Süregelen tartışmalara rağmen, en azından ilk hanedanlar döneminde kendisiyle ilişkili güç yüzünden belli bir derecede saygı duyulduğu açıktır. Tian, Çin hanedanlıklarının en büyük ve en eski tanrısı olduğu için, kullanımı da siyasi ve kültürel karakterlerle yakından ilişkilidir. Hanedanlar döneminde hükümet propagandası olarak bile kullanılmıştır. Tian'ın Çin kültürüyle nasıl bütünleştiği ve Çin toplumunu nasıl derinden etkilediğini, Tian'ın politikada bir araç olarak kullanılmasından da anlaşılabilir.

Sonuç olarak, Tian eşsiz bir kelime değildir ve yalnızca bir anlamı yoktur. Tarihi süreç içerisinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Tian cennet için kullanılmış en eski kelimelerden biri olduğundan, Tian'ın oluşma tarihi hakkında herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. Tian üzerine tartışmalar devam etmektedir. Hakkında daha net bilgi ve gerçekler gelecekte yapılacak araştırmalar ve arkeolojik çalışmalar ile açıklığa kavuşturulabilir.

Notlar

¹ Taoizm'in kurucusu.

² Hinduizm dinine inanan (kimseler).

³ Hinduizm'in bir kolu olan Veda'ya inanan insanlar.

⁴ Bir mitoloji ya da dine özgün tüm tanrıların birliği.

⁵ Konu olarak Çin ile ilgili dil, uygarlık, tarih bilgilerini ele alan kişi, bilgin.

⁶ Kişinin hayatının gidişatını, ahlak düzeninin yükselişini ve düşüşünü ya da ahlaki kaderi belirleyen “Tian’ın kararları”.

⁷ Song Hanedanında askeri işlerden sorumlu kişi (Günümüzde bu pozisyon Milli Savunma Bakanı olarak adlandırılıyor).

⁸ Cheng derebeyliğinde bir sınır kenti. Konfüçyüs, bir yanlış anlaşılardan ötürü Kuang şehrinde tutuklanmış ve beş gün hapis yatmıştır.

⁹ Coğrafi, ölçülebilir bir bölge.

¹⁰ Çincece mesafe birimidir. 1 li, yaklaşık 0.5 km’dir.

¹¹ Eski bir Çin metni; Huanian Kralı Liu An’ın mahkemesinde gerçekleşmiş, bir dizi bilimsel tartışmalar sonrasında oluşan denemelerdir.

Kaynakça

- Adler, Joseph (2014) *Confucianism as a Religious Tradition: Linguistic and Methodological Problems*. Gambier, USA: Kenyon College.
- Chan, Wing-tsit (1963) *A Source Book in Chinese Philosophy*. Princeton: Princeton University Press.
- Chang, Ruth (1989) *Finding the Meanings of Di and Tian: Deity and Heaven in Ancient China*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.
- Ch’en, Kenneth (1973) *The Chinese Transformation of Buddhism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Creel, Herrle (1953) *Chinese Thought: from Confucius to Mao Tse-tung*. Chicago: University of Chicago Press.
- Creel, Herrle (1960) *Confucius and the Chinese Way*. New York: Harper & Row.
- Creel, Herrle (1970) *The Origins of Statecraft in China. The Western Zhou Empire*. Chiago: University of Chicago Press.
- Ebrey, Patricia and Gregory, Peter (1993) *Religion and Society in Tang and Song China*. Hawaii: University of Hawaii Press.
- Eno, Robert (2008) *Shang State Religion and the Pantheon of the Oracle Texts*. Brill, 21(1): 41-102.
- Feng, Li (2006) *Landscape and Power in Early China: The Crisis and Fall of the Western Zhou, 1045-771 BC*. New York: Cambridge University Press.
- Legge, James (1893) *The Chinese Classic with a translation, critical, and exegetical notes prolegomena, and copious indexes*. Clarendon press, 1(2): 214.
- Littlejohn, Ronnie (2010) *Confucianism: An Introduction*. London: I.B. Tauris.
- Major, John (1993) *Heaven and Earth in Early Han Thought*. New York: State University of New York Press.
- Watson, Burton (1989) *The Tso Chuan: Selections from China's Oldest Narrative History*. New York: Columbia University Press.